

Arslan TOPAKKAYA*

J. G. Fichte'de Devlet ve Mülkiyet li kisi

Özet

Mülkiyet hakkı vazgeçilemez temel bir haktır. Toplumda ya ayan herkes bu hakka sahiptir. Bunun için insanlar aralarında bir mülkiyet anla ması imzalamak zorundadırlar. Bu anla ma olmadan mülkiyet hakkı söz konusu de ildir. Fichte mülkiyet hakkını çalı ma kavramıyla temellendirir. Bu hak hukukla garanti altına alınmak zorundadır. Mülkiyete ve herhangi bir i e sahip olmayanlara devlet ya da vatanda lar yardım etmek zorundadır. Devlet bütün vatanda ların mülkiyet hakkını yasalarla garanti altına almalıdır. Devlet mülkiyetin maddesine sahipken birey onun formuna sahiptir. Fakat mülkiyet gerçek anlamda Tanrı'ya aittir. Devlet hem hukuksal hem de çalı mayla elde edilen mülkiyeti korumak zorundadır. Son olarak devlet vatanda ların haklarını mümkün oldu u kadar iyile tirmek durumundadır.

Anahtar Terimler

Mülkiyet, Hukuk, Mülkiyet Anla ması, Devlet, Yasa, Do al Hukuk, Sivil hukuk, Çalı ma.

"Die Beziehung zwischen Staat und Eigentum bei Johann Gottlieb Fichte"

Zusammenfassung

Das Eigentum ist ein unveräußerliches Recht. Jeder, der in einer Gesellschaft lebt, hat Eigentumsrecht. Die Menschen müssen aber einen Eigentumsvertrag abschliessen. Ohne Abschliessung des Eigentumsvertrag ist das Eigentum nicht möglich. Fichte begründet das Eigentum durch das Recht auf Arbeit. Das Eigentum muss durch das Rechtsgesetz gesichert werden. Denjenigen, die kein Eigentum oder Arbeit haben, muss vom Staat oder von Bürgern geholfen werden. Der Staat garantiert das Eigentum durch das Gesetz für alle. Der Staat hat selbst die Materie des Eigentums. Dagegen haben die Menschen die Form des Eigentums. Das ursprüngliche Eigentum gehört zu Gott. Der Staat soll das Recht

* Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Ö retim Üyesi.

auf Arbeit uns selbsterarbeiteten Besitzt sichern. Der Staat hat die Aufgabe, die Rechte seiner Bürger so weit wie möglich zu verbessern.

Stichwörter

Eigentum, Recht, Eigentumsvertrag, Staat, Gesetz, Naturrecht, Bürgerliches Recht, Arbeit.

Hukuk felsefesi tarihi gözönüne alındı ında Fichte'nin bu disipline kazandırdı ı birçok yeni dü ünçe ve kavramlar söz konusudur. Bunlardan belli ba lı olanlarını öyle sıralayabiliriz: Mülkiyet sözleşmesi, herhangi bir ey üzerinde tasarruf hakkıyla mülkiyet hakkının birbirinden ayrılması, i lenmeyen mülkiyetde mülkiyet hakkının kaybolması, nihai anlamda gerçek mülkiyetin (ileri sürdü ü bireysel mülk edinme hakkıyla çeli mek pahasına) Tanrı'ya ait olması vs. gibi.

Fichte mülk edinme hakkının ya ama, çalı ma, e itim gibi temel haklardan (*Urrecht*) biri oldu u dü ünçesindedir. Bu ba lamda bu hak di er temel haklarla sıkı bir ili ki içerisindedir. Bunlardan daha temel olanı ise, insanın herhangi bir eye sahip olmayı *istemesidir*. Böyle bir isteme için de insanın özgür olması ve bu özgürlü ünü algılar dünyasında kullanma ve gerçekle tirme hakkına sahip olması gerekir. Bu anlamda mülkiyet özgürlü ü, bireysel özgürlük ve onun olmazsa olmazı olan istemenin ardından gelen bunlara ba lı olan bir özgürlük çe ididir.

Biz bu makalede Fichte felsefesinden hareketle mülkiyetin sayılan ön artlarından ziyade onun gerçekle mesiyle ortaya çıkan fiili durumun devlet aygıtıyla nasıl bir ili ki içinde olduklarını tespit etmeye çalı aca ız. Bu ba lamda devletin mülkiyet hakkı için bir engel olup olmadığı, bu hakkın sınırlarının olup olmadığı varsa neler oldu u ve bu hakkın mülkiyet anlamıyla nasıl bir ba ıntıya sahip oldu u cevaplamaya çalı aca ımız di er sorulardır.

Bu sorulara cevap aramaya ba lamadan önce Fichte'nin mülkiyet kavramından ne anladığını kısaca belirtmekte fayda vardır. Mülkiyet hakkının temeli yukarıda kısaca belirtti imiz gibi bireyin algılar dünyasında özgürce eylemde bulunmasından kaynaklanan temel bir hakktır. Bunun yanında bundan daha da önemli di er bir art ise bireyin bir eye sahip olma arzu ve *iste idir*. Böyle bir yönelme ancak, eylerin benim amaçlarıma t bi olmaları artıyla geçerlilik kazanabilir. E yanın hedeflerimi gerçekle tirmem ba lamında bana t bi olmaları yine ancak benim eylememle, daha kesin bir ifadeyle çalı mamla mümkün olabilmektedir. Bu tespiti Fichte mülkiyetin en asli unsuru olarak görür. Bu saptamayı o öyle ifade eder: "Bir eye sahip olmanın en asli unsuru (...) o eyin amaçlarımızı gerçekle tirmeye taabi olmasıdır." (Fichte 1845, III: 24)¹. Çalı ma sayesinde birey eyleri kendi tasarrufu altına almaktadır. Bu ba lamda "çalı madan mülkiyet olmaz" cümlesi mülkiyet hakkının özünü olu turur. Fichte bu hakkın açılı ı çıkmasında insanın bir amacı gerçekle tirmek üzere herhangi bir eyi kendi hakimiyetine almasının yanında onu hakimiyetinde tutmasının da önemli bir rol

¹ Bundan sonraki alıntılarda Fichte'nin toplu eserleri (SW) olarak kısaltılacak ve kaçınıcı ciltten alıntı yapıldı ı roma rakamlarıyla belirtilecektir.

oyunadı ı kanatindedir. (Zahn 1960: 116). Fichte'nin bu görüşü bir takım eleştirilere maruz kalmı ve bu bağlamda Schottky Fichte'ye sert eleştirilerde bulunmuştur. Ona göre Fichte'nin bu görüşü keyfi uygulamalara açıktır. Amaçlar bireyler tarafından belirlendiğinde ve ona göre herhangi bir nesne üzerinde mülkiyet iddiasında bulunulduğunda hukuksal sınırlama denen bir şey ortada kalmaz. Aynı zamanda bu amaçlar her zaman aynı kalan değil, meydanlar da değildir. "Herhangi bir nesneyi kendi amaçlarıma göre hizmetime almam hiçbir zaman benim o nesneyle sadece ve sadece bu amaçtan dolayı ilgilendiğim anlamına gelmez. Ben niçin bu nesneye ait olan ilgimi istediğim zaman değil, tiremeyim ya da bu konuların konusu yapmayayım?" (Schottky 1973: 167). Ona göre Fichte'de bu sorunun cevabı yoktur.

Fichte'de mülkiyet kavramı bağlamında değinilmesi gereken önemli bir ayrıntı söz konusudur. O da şudur: Fichte bir şey üzerinde tasarrufa sahip olmanın (*Besitz*) henüz mülkiyet (*Eigentum*) anlamına gelmediğini ısrarla belirtir. Tasarruf hakkı ancak bir takım şartların biraraya gelmesiyle mülkiyet haline gelir. Birinci ve en önemli şart, benim tarafımdan tasarruf altına alınmış olan şeyin benim mülküm olarak **deklare** (*deklarieren*) edilmesidir. Buna bağlı olarak gelen belki birincisinden de önemli olan ikinci şart, benim tarafımdan benim mülküm olarak deklare edilmiş olan açıklamanın bağlamı tarafından **kabul** (*Anerkennung*) edilmiş olmasıdır. "Mülkiyet hakkının tam gerçekleşmesi ancak ve ancak *karılıklı kabul ve tanıma* ile mümkündür. Bu karılıklı tanıma onun temel şartıdır ve bu olgu olmadan mülkiyetin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bütün mülkiyet hakkının temeli birçok insanın istemelerini tek bir istek etrafında birleştirmeleridir." (Fichte SW, III: 1)

Böyle bir mülkiyet hakkı artık doğal hukukun değil, devlet hukukunun konusudur. Zaten doğal hukukun toplumda pozitif bir geçerliliği yoktur. Doğal hukuk insanın kendinde bir şey olarak hangi haklara sahip olduğunu belirlerken; devlet hukuku mutlu bir yaşam sürmek için doğal hukuka bağlı kalmakla birlikte hangi hakların karılıklı olarak korunması gerektiğine karar verir. Devlet hukukunun daha da önemli bir yönü, onun mülkiyet hakkını ve özgürlüğü korumak için zor kullanma hakkına sahip olmasıdır. Kısaca devlet hukuku, pozitif bir hukuktur ve böyle bir hukuk kendisini akılla temellendirir.

Fichte insanın sahip olduğu en büyük mülkiyetin yaşam hakkı ve ahsî emniyet olduğu tespitinde bulunur.² Bu bağlamda vatandaşlık sözleşmesinde (*Staatsbürgervertrag*) insan bedeninin dokunulmazlığı mutlak olarak korunmuştur. Çünkü beden insanın sahip olduğu en kıymetli mülküdür. Buna yapılan bir tecavüz, bütün haklara karşı yapılan bir tecavüzdür. Çünkü diğer bütün haklarının kullanımı buna bağlıdır (Fichte SW, III:240).

Fichte mülk edinme hakkıyla mülkten vazgeçme ya da bu hakkı kaybetme (*Dereliktion*) olgusunu birlikte ele alır. Bu kavram herhangi bir mülkün sahipsiz kalması ya da herhangi birisinin mülke sahip olmaktan vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir hak, yani mülk sahibi olmaktan vazgeçme hakkı, ilk önce mülk edinme

² ahsî emniyet Fichte'ye göre ancak mutlak mülkiyet ve onun garanti altına alınmasıyla mümkündür. Bunlar olmadan ahsî emniyet olanaksızdır. İki kişi arasında karılıklı bir gereklilik söz konusudur. Devletin mülkiyeti korumada monopol olduğu kabul etmesine rağmen Fichte, tek tek bireylerin kendilerini savunma haklarının olduğu görüşündedir.

hakkını ve buna bağlı olan hukuksal süreci tartışır. Bu bağlamda bu hak mutlak bir hak olmayıp; göreceli bir haktır. Mesela birey bizzat kendi bedeni ve yaşamına artık sahip olmama hakkına sahip değildir. Bunlar sahihsiz bir şekilde ortada kalıp haklarının malı olamaz. Aynı zamanda Fichte bunu bireyin kendi hayatına son verme hakkına sahip olmadığı şeklinde de anlar. Mülkiyetten vazgeçme konusu Fichte'ye göre, sivil hukukun ya da mülkiyet anlaşmasının (*Eigentumsvertrag*) konusudur ve en temel mülk edinme şekillerinden biridir. Herhangi bir malın sahihsiz kalması ya da sahibinin onun üzerindeki mülkiyet hakkından vazgeçmesi toplumda mülk sahibi olmayan birinin mülk sahibi olabilmesi için oldukça önemlidir. Böyle bir yöntem aynı zamanda toplumda mülkiyet deiminin de temelidir. Bu bağlamda Fichte ilginç bir şekilde herhangi bir bedel karşılığında sahip olunan şeylerin deimin-tokuunu mülk edinme olarak kabul etmez. Ona göre bu sadece bir alışveriştir. Çünkü bireyin gerçekten mülk olabilmesi için onun mülkiyet anlaşmalarına bağlı olması gerekir. Yani burada söz konusu olan herhangi bir bireyin sahip olduğu mülkün bir bakışa tamamen devridir ki bu aynı zamanda sivil hukukun da gerçek objeksidir. Bu devirde deimin tek gerçek mülk sahipleri olup, gerçek mülk sahibi değil devlettir.

Bu anlayışa göre mülkiyet özel hukukla ilişkilidir. Mülkiyetin mutlak ve göreceli olmak üzere iki yönü vardır. Mülkiyetin mutlak yönü onun parasal değeridir. Göreceli mülkiyet ise tarla, bahçe ve ev vb. gibi şeyleri içine alır. Bu bağlamda devletin karışmadığı mülkiyet çeşidi mutlak mülkiyettir (Fichte SW, III: 255). Yani sahip olunan mülkün deimin mutlak mülkiyeti ifade ederken; onun kullanımını göreceli mülkiyeti ifade eder. Mülkiyet ve deimin arasındaki ilişkiye Hegel de dikkatleri çeker: “Herhangi bir şeyin bir deime sahip olması benim ihtiyacımı tatmin edebilir. Herhangi bir mülkün sahibi olmam akli bir sahiplenmedir. Yani benim onun ya da genel anlamda herhangi bir şeyin sahibi olarak herhangi bir ihtiyacımı ya da genel anlamda bir ihtiyacımı karşılamaktayım. Dünyenin biri olarak benim ihtiyacım, genel bir şey ve genel bir ihtiyaçtır.” (Hegel IV: 227)

Fichte mülk edinmenin bu çeşidi yanında herhangi bir mülkün bir bakışa alınması ve miras yoluyla mülk edinme olgusunu dile getirir. Hediye ya da bağışlamada bir taraf isteyerek kendi mülkü üzerindeki bütün haklardan vazgeçmekte ve bunu bir başkasına ya da kuruma bağışlamaktadır. Burada bağışlanan bu mülkün bağışlanan tarafından kabul edilip edilmemesi birincil derecede önemli değildir. “Mutlak mülkün hediye edilmesi mülkün bir elden diğere bir ele geçmesi demektir. Burada hediye kabul edilip edilmemesi hususunda herhangi bir tartışmanın meydana gelmesi söz konusu değildir. Böyle bir durumda satış durumunun şartları geçerli olur. Mülkü hediye eden kendi yaşamını temin edecek kadar mülkü kendinde tutmalıdır. Hiçkimse hediye edilen şeyi geri isteme hakkına sahip değildir. Çünkü mülkiyet anlaşmasına göre hediye alan artık o malın hukuksal ve sınırsız mülkiyet hakkına sahiptir. Miras yoluyla da mal sahibinin ölümünden sonra onun kalan malları yakınlarına hediye edilir.” (Fichte SW, III: 257).

Her ne kadar mülkiyet ve yaşam hakkı en temel haklardan ve dokunulmaz olsalar bile Fichte bazı durumlarda bu hakların ortadan kalkabileceğini ya da dokunulmazlıklarını yitirebileceklerinin farkındadır. Bunun en açık örneği savaşlardır. Savaş durumlarında bu haklara dokunulduğundan dolayı orada hukuksal bir ilişkiyi bahsetmez zordur. Savaş sırasında her türlü hukuksal ilişkiler ortadan kalkar. Savaş yapan ülkenin

vatandaşlarının mülkiyeti artık garanti altında değildir. Zaten savaş durumu da hukuksal bir durum değildir. (Fichte SW, III: 131).

Mülkiyet hakkına bağlı olarak bir hak da bireyin sahip olduğu mülkiyeti başkalarının tecavüzünden korumaktır. Bu gerçeklik temel hukukun gerektiğinde zorlama, güç ve kuvvet kullanma yetkisine sahip olmasını zorunlu kılar. Bu bağlamda benim temel haklarıma tecavüze kalkışın bir hukukun zorlamasını hak etmi demektir. Yani bu durumda hukuk cezai yaptırımlar uygulamak durumundadır. Bu yaptırımın olmadığı durumlarda bireyin mülkiyet hakkının nerede başlayıp nerede bittiği, birisinin mülküne tecavüz edildiği vakit ne yapılması gerektiği gibi sorular cevapsız kalır. Böyle bir durumun doğal sonucu, aynı şeyde daha fazla sahip olmak isteyen insanlar arasında sonuç gelmez çekişmeler olacaktır. Yani Hobbes'in o meşhur deyişinin "*bellum omnium contra omnes*" ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bununla birlikte bütün insanların hukuka uygun davranması, güvenilir ve inatçı olması ve ahlaki açıdan kendi kemalini erdirmesi durumunda böyle bir olumsuzlukla karşılaşamayabilir. Fakat insan türü ahlaki açıdan kemalini erdirmesi bir tür değildir. Belki bu bir potansiyel olarak onda vardır fakat bunun bizzat insanın kendi mücadelesiyle gerçekleşmesi gerekir. Yani insan, ancak kendi edimleriyle ahlaki bir varlık olur (Fichte SW, III: 148). Bundan dolayı doğal hukuk alanında insanlardan ahlaki olmalarını beklemek anlamsız olur. Burada geçerli olan şey sadece yasallıktır. Bu bağlamda sosyal düzenin sağlanması için ben ve öteklinin haklarını üçüncü bir kişiye devretme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bunun yapılmadığı durumda "çözümü imkansız bir hukuk mücadelesi ve ondan da taraflardan birinin muhakkak kaybetmek zorunda olduğu bir savaş ortaya çıkar. Böyle bir savaşın açığa çıkmaması için taraflar kavgalarını sona erdirmek ve kararı vermek üzere yetkilerini üçüncü bir kişiye devretmek durumundadırlar. Taraflar aynı zamanda bu kişiye ya da kurumun fiziksel gücüne de boyun eğmek durumundadırlar." (Fichte SW, III:128). Böyle bir kurum kesinlikle taraflara benzer üçüncü bir kişiye olamaz. Bu kurum ancak ve ancak aynı toplumdaki ya da aynı insanların bütününe kapsayacak ve geneli temsil edecek bir güç olabilir. Ancak böyle bir güç bireylerin haklarını koruyabilir ve toplumsal ahengi sağlayabilir. Bunu yaparken de muhakkak surette yaptırım gücüne sahip olmalıdır. Böyle bir gücün adı *devlettir*. Ancak devletin olduğu durumlarda hukuk sistemi ortaya çıkabilir ve uygulanabilir. Böyle bir durumda artık doğal hukuk ortadan kalkar. Devlet denilen siyasal aygıt herhangi bir kişiye ya da zümrenin harika bir şekilde ortaya koydukları bir şey değildir. Devlet'in temeli tek tek bireysel isteklerin ve aklın kendi bireysel yaşamalarını bir topluluk içinde düzenlemek üzerine anlamları sonucunda ortaya çıkar. Bu amaç için insanlar bir *anlaşma* (*Vertrag*) yaparak kendilerini hem bu süreçte aktif olarak katılırlar hem de haklarını karşılıklı olarak korumaya çalışırlar. Bu bağlamda hukuksal güvence devlet aygıtını zorunlu hale getirmektedir. Vatandaşlık anlaşması da yine ancak anlaşmaya katılan bütün tarafların kabulü sonucunda imzalanır ve kazanılmaktadır. Fakat Fichte bu belirlenimlerin soyut düzeyde bir belirlenim olduklarının farkındadır. Bunun somutlaşmasına ya da somut düzeye çıkmasına Fichte özel bir önem verir. Böyle bir anlaşmanın somutlaşmasının ilk adımı temelini vatandaşlık anlaşmasından alan mülkiyet anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın temeli de şudur: "Herhangi birinin mülkiyeti, ikinci bir kişi tarafından ancak bu kişinin mülkiyetinin birincisi tarafından tanınmasıyla mümkündür." (Fichte SW, III: 196). Bu anlaşmaya uyulmadığı durumlarda anlaşma ihlali kaybeder ve anlaşmayı ihlal edenin hukuksal çerçeveye

içinde mülkü elinden alınır. Bu anlamda bireysel mülkiyet hakkı ancak ve ancak baskıların mülkiyet hakkına saygı duyulduğu sürece söz konusudur.

Bireysel mülk edinme yollarından en önemlisinin çalı mak oldu u yukarıda belirtilmiştir. İnsan ya amak için çalı mak zorundadır. Çalı mak her zaman beraberinde mülk edinme olgusunu beraberinde getirmeyebilir. Buna rağmen ya abilmenin temel şartı çalı maktır. Bu açıdan Fichte insanların çalı madan tembel tembel oturup ia elerini baskılarından beklemelelerinin kabul edilemeyecek bir davranış oldu unu söyler. Her birey kendi çalı masıyla ya amını devam ettirmek sorumluluğuna sahip olmak zorundadır. Fakat toplumda her insanın u ya da bu nedenle (ama haklı gerekçelerle) çalı madı ı da bir gerçektir. Bu tür durumlarda Fichte bu insanlara toplumun yardım etmesi gerektiğini inancındadır. Fakat ona göre akılsal ilkelere göre kurulmuş bir devlette ne fakir bir insana ne de boğuşan bir insana rastlamak mümkündür. Bazı Fichte yorumcuları Fichte'nin bu düşüncelerinden hareketle onun mülkiyet anlayışında sosyalist bir eğilim gördüğünü benimsemişlerdir. (Vorländer 1927: 17). Kanatımızca bu yorum biraz abartılı bir yorumdur zira her türlü yönetim şekline çalı madı ya da fakir durumda olan insanların hali gözönünde bulundurulur veya devletten ya da bazı kişiler ve kurumlardan bu insanlara yardım etmeleri istenir. Bu anlamda Fichte devlet felsefesindeki böyle bir özellik her devlet şekline olan olağan bir durumdur. Daha doğrusu bir ifadeyle olması gereken bir temel bir ilkedir.

Fichte'de mülkiyet hakkının birisi olumsuz diğeri de olumlu olmak üzere iki yönü söz konusudur. Bu hakkın olumsuz karakteri, mülkiyet anlayışında mülkün ilk etapta baskıların müdahalelerine açık olması olarak betimlenebilir. Yani bu baskılamada mülkiyetin temeli baskıların benim mülküne sahip olmaktan vazgeçmeleri ya da onun benim mülküm oldu unu kabul etmeleridir. Bu da mülkiyetin olumsuz karakterini gösterir. Mülkiyetin olumlu karakteri ise koruma anlaşması (*Schutzvertrag*) ile ilgilidir. Bu anlaşma Maya göre her birey sadece baskıların mülküne herhangi bir müdahalede bulunmayacağı garantisini vermemekte, aynı zamanda baskıların mülküne karşı yapılacak muhtemel bir tecavüze karşı onu korumada yardımcı olacağını deklare etmektedir. Bunu yaparken doğrudan olarak diğerlerinden de aynı muameleyi beklemektedir. Fichte göre mülkiyet hakkının negatif yanı ile pozitif yanının oluturduğu bir birlikte, tek tek bireyler organize olmuş bir bütünün parçaları gibidir. Fakat bu organizma mekanik bir organizma değil, canlı bir organizmadır. Fichte'nin bu tespitine rağmen onun ilk hukuk felsefesi eseri sayılan *Alman idealizminin İlk Sistem Fragmentleri (Erste Systemfragmente des deutschen Idealismus)* adlı eserinde devleti mekanik bir şey olarak tanımladığını da gözden uzak tutmamak gerekir. (Rosenzweig 1947: 5 vd.)

Canlı bir organizma olan devletin temelinin vatandaşlık anlaşması oldu unu kısaca değinmiştik. Böyle bir anlaşma Fichte'ye göre kesinlikle tıbbi anlaşma (*Unterwerfungsvertrag*) anlaşmasıyla desteklenmeli ve tamamlanmalıdır. Çünkü bütün vatandaşları yasalara kesin olarak boyun eğmek zorundadırlar. Bu anlamda bütün insanlar devlete tıbbi olan insanlardır. Fichte devlet-birey ilişkisi söz konusu oldu unda ayrılmaz her zaman devletten yana koyar. Bu anlamda onun da en az Hegel kadar devletçi oldu u tesbitinde bulunmak yanlış olmasa gerektir. Devlet egemenliği bireysel egemenlikten önemlidir ama Fichte her bireyin aynı zamanda devlet egemenliğinden belli bir pay aldığı iddiasındadır. Fichte'ye göre bunun diğer bir adı halk egemenliği dir.

(*Volkssouveränität*). Bu kavramı o Rousseau'dan almı ve daha da geni letmi tir. Her türlü hukuk ve güç, kayna mı halktan alır. Halk ise devletin kurulu una katılan ve onun devamını sa layan bireylerin olu turdu u topluluktur. Bu halk hiçbir ekilde kendi devletine kar ı isyan hakkına sahip de ildir. Çünkü devlet bizzat halkın kendisidir. Halkın kendi kendisine isyan etmesi anlamına gelir. Halktan üstün olan tek varlık Tanrıdır (Fichte SW, III: 182). Böyle bir anlayı ın demokratik olmadı ı a ikardır. Yani halkın elinden protesto ya da gerekti inde ba kaldırma hakkının alınması ve bunun da halk adına yapıldı mın iddia edilmesi halk egemenli i kavramıyla ba da ır gözükmemektedir. Bu ba lamda Fichtenin demokratik devlet eklini aynen despot devlet ekli gibi hukuka uygun olarak de erlendirmedini belirtmekte fayda vardır. Fichte de bu çeli kinin farkındadır ve bu çeli kiyi kendisinin de her zaman savundu u devletin demokratik temelleriyle demokratik devlet ekli -ki o bununla bugünkü do rudan demokrasi anlayı ını kaseder- arasında yaptı ı ayrımla gidermeye çalı ır. Fichtenin özellikle do rudan demokrasiye kar ı bu ekilde olumsuz bir tavır sergilemesinin arkasında onun moral ve hukuk kavramlarına yükledi i anlamlar yatar. Moral alanda insan kendi vicdaniyla ba ba adır ve aynı zamanda kendi kendisinin yargıdır. Bu ba lamda onun hukuk anlayı ına göre farklı taraflar aynı zamanda kendi eylemlerinin yargıcı olmak durumundadırlar (böyle bir anlayı ın -Fichte'nin kavramlarıyla konu ursak- ancak do al hukukta olabilece i pozitif hukukta böyle bir olgunun mümkün olamayaca ını gayet açıktır). Demokrasilerde ise hukuk ba ımsız yargıçlar eliyle yönetilir. Yani yargı tarafların üstünde ve tarafsızdır. Ayrıca Fichte do rudan demokrasilerde bu ilkenin i lerlik kazanamayaca ı inancındadır. Yapılması gereken ey ona göre *yaln aklın temsil kabiliyetinin mutlak gereklili ine* göre davranmaktır. Böyle bir temsil kabiliyetinde halk, belirli hakları kendileri tarafından seçilen yürütme üyelerine bu hakları korumak ve kollamak üzere tevdi eder. Seçilen bu üyeler halka kar ı sorumludur çünkü kamu gücünü elinde tutan insanların halka kar ı sorumlu olmadıkları durumda despotizm açı a çıkar ki bu da halkın haklarının ortadan kaldırılması demektir (Fichte SW, III: 160). Fichte halktan halk adına yetki alanların sonradan onlara tahakküm etme tehlikesinin farkındadır. Bundan dolayı Fichte yürütmenin kar ısına onu dengelemek ve gerekti inde durdurmak üzere akıl ilkelerine göre kurulmu , devlet anayasasının (*Staatsverfassung*) temeli olan ve Fichte tarafından *Ephorat*³ olarak adlandırılan bir kurumu koyar. Bu kurumun üyeleri yine halk tarafında seçilir ve sadece negatif bir güce sahiptir. Bunların tek görevi hukukun korunması ve özellikle yürütme tarafından muhtemel hukuk ihlallerinin önüne geçmektir. Yürütmeyle bu kurum arasında açı a çıkan anla mazlıkların giderilmesi için halka ba vurulmalıdır ve onun verdi i karar ba layıcıdır. Böyle bir uygulamanın pratik açıdan uygulanabilirli i ayrı bir tartı ma konusudur. Ayrıca *Ephorat* kurumunun pozitif güçten yoksun olması da onun i lerli i açısından oldukça sakıncalı bir durumdur. Bu ba lamda Fichte Locke tarafından ileri sürülen güçler ayrılı ı ilkesini (Locke 1980: 200 vd.) de kabul etmez. O özellikle yürütme ile yargının birbirlerinden ayrılamayaca ı inancındadır. Çünkü yürütmenin en önemli görevi hukuku korumak, i lerli ini sa lamak ve hukuksuz uygulamara yaptırım uygulamaktır. Bütün bunlar aynı zamanda yargıyı ilgilendirir.

³ *Ephor* eski Sparta'da en yüksek be memurluktan birine verilen Yunanca bir isimdir. Bu kavramı devleti yöneten yüksek memurlardan olu an bir sınıf olarak anlamak mümkündür. Türkçe kar ılı ı tam olmadı ndan dolayı kavramı orjinal haliyle kullanmanın daha do ru olaca ı kanatindeyiz.

Yargı denilen ey sadece bu uygulamalarla ilgilenir. Buna kar ın birbirlerinden ayrılmaları gereken asıl kurumlar yürütmeye *Ephorat* kurumudur. Yürütme pozitif anlamda kamu gücüne sahiptirler fakat *Ephoratlara* kar ı da sorumludurlar.

Fichte'nin devlet anlayı ı ba lamında mutlaka de inilmesi gereken bir ayırım da onun ideal akıl devletiyle, reel olarak mevcut olan devlet arasında yapmı oldu u ayırımdır. deal akıl devleti hukuk kavramalarıyla kurulmu bir devlettir ve reel olarak varolan devletle ralarında bir örtü mezlik vardır. Çünkü reel devlet hiçbir zaman sadece kavramlarla kurulmaz. Böyle bir devlet ancak tarihle birlikte iç ve dı artların bir ürünüdür. Akıl devletinde temel soru *en do rusu* nedir iken, reel devlette en önemli soru *mevcut artlar içinde hangisi do ru* sorusudur. Bu soruya cevap vermek de politikanın i idir. Bu ba lamda politikanın asli görevi Fichte'ye göre, reel devleti ideal devlete mümkün oldu u kadar yakınlı tırmaktır. Mevcut olanı korumayı kendine hedef olarak seçen politika bu amacı gerçekle tiremez. Bu ba lamda gerçek devlet, kendini adım adım ideal akıl devletine yakla tıran devlettir (Fichte 1800: 397). Akıl devletinin ana özelliklerinden birisi sosyal yönlerinin a ır basmasıdır. O kendisini en iyi ekilde mülkiyetin olu umu ve da ıtımında gösterir. "Devletin en temel belirleyicisi herkese kendine ait olanı vermesi, bunu gerçekle tirmek için çaba harcaması ve ayrıca verdi i ve da ıttı ı bu mülkü muhtemel tecavüzlere kar ı korumadır." (Fichte SW, III: 399). Ayrıca akıl devletinde her birey toplumun birer hizmetçisidirler. Buna kar ı toplum da bireye iyi bir ya am sunmalıdır. Bunun için devletin yürütme erki, mensuplarına i imkanı sa lamalıdır. Çalı ma hem hukuksal hem de moral bir kavramdır ve insanın en temel belirlenimidir. Fakat insan da bir yük hayvanı gibi çalı mamalıdır. Çalı ırken zevk almalı ve mutlu olmalıdır. (A.g.e: 422). Akıl devletinin di er bir özelli i de mevcut olanı adaletli bir ekilde da ıtımdır. Fakat tembel olanlar çalı kanlar gibi e it bir payla ima tabi olamazlar. Onlara ya amlarını devam ettirecek kadar pay vermek yeterlidir.

Buraya kadar anlatılanlardan da anla ılabilece i gibi devlet kavramı olmadan mülkiyet kavramından bahsetmek olanaksızdır. Devlet hem kendi vatanda alarının hukukunun hem de onların mülkiyet haklarının biricik garantörüdür (Zahn 1960:XI). Kant da bu konuda Fichte ile aynı fikirdedir. Ona göre de devlet aygıtı olmadan güvence altına alınmı bir mülkiyet söz konusu de ildir. Herhangi birinin herhangi "bir nesneyi kendisinin olarak görmesi, hukuksal bir durumda ve kamusal güce sahip olan bir devlette mümkündür." (Kant 1966: 64). Bununla birlikte devletin tek görevinin de mülkiyeti korumak olmadı ı Fichte tarafından açıkça dile getirilir. Devletin bundan daha öncelikli görevleri -yukarıda de indimiz gibi- söz konusudur. Bu ba lamda Brandt, Fichtenin Hegel'den çok önce devletin tek görevinin sadece mülkiyeti ve mülkiyet hakkını korumak olmadı ını açıkça belirtti ini belirtir. (Brandt 1974: 24). Bununla beraber Fichte mülkiyete sahip olmayanları mülk sahibi yapmanın da devletin önemli görevleri arasında oldu u inancındadır. Bunu aynı zamanda toplumun refahını arttırmak, toplumdaki gelir da ılımını mümkün oldu u kadar dengede tutmak için yapmak durumundadır (Fichte SW, IV: 295 vd.). Mülk sahibi olmanın bireye bakan yönü ise belki daha önemlidir çünkü mülkiyet insanı özgür ve ba ımsız kılar (A.g.e.: 298).

Temel mülkiyet hakkı devlete aittir. (Fichte SW, VII: 548). Fakat devlet bu mülkiyeti tek ba ına kullanmaz daha do rusu kullanamaz. Bu yüzden devlet belirli

anlamda devlet her vatandaşı hukuki anlamda mülk edinme hakkına sahiptir. Fichte burada ilginç bir sınırlama getirir. Herhangi bir devlette hiçbir birlik, tarikat, cemaat ya da kilise özel mülkiyeti zedeleyecek bir biçimde onların aleyhine olacak bir mülkiyet hakkına sahip olamaz. Mülkiyet hakkı bazı kişiler ve kurumlar için bir önhak olarak görüldüğü takdirde hukuksal ve etik ortadan kaldırılmı olur. Böyle bir tespitin kilisenin ayrılmışlığına çok sıkı bir şekilde hissettirdiği 18.yüzyılın başlarında söylenmesi ve bunun savunucularının yapılması gerçekten dikkate değerdir. Fichtenin ateizmle suçlanmasının sebeplerinden biri de bu olsa gerektir. Bütün mülkiyeti asli sahibi olarak Tanrıyı gören bir filozofun ateizmle suçlanması dikkati çeken değerli bir husustur. Tanrı hem bireylerin hem de devletin üzerinde gerçek mülkiyetin tek sahibi olup; o bize bu mülkiyeti emaneten vermiştir. (Fichte SW, VI: 120). Bu anlamda Fichte felsefesi çerçevesinde gerçek anlamda mülkiyet sahibi olan Tanrının mülkiyeti insanlara devlet aygıtı aracılığıyla dağıtılması ve ona aynı zamanda bir koruma görevi vermesi sonucuna ulaşmak yanlış olmazdır.

KAYNAKÇA

- BRANDT, R. (1974) *Eigentumstheorien von Grotius bis Kant*, Stuttgart.
- FICHTE, J.G. (1845) *Grundlagen des Naturrechts nach Prinzipien der Wissenschaftslehre*, Band. III, in: Fichtes sämtliche Werke, hrsg. von I.H. Fichte, 8 Bde., Berlin f.
- FICHTE J.G. (1800) *Der geschlossene Handelstaat. Ein Philosophischer Entwurf als Anhang zur Rechtslehre und Probe einer künftig zu liefernde Politik*, in: Werke, Bnd. III, Berlin.
- HEGEL, G.W.F. *Vorlesungen über Rechtsphilosophie*, Band IV, hrsg.von K.H. Ilting.
- KANT, I. (1966) *Metaphysik der Sitten*, Hamburg.
- LOCKE, J.(1980). *Bürgerliche Gesellschaft und Staatsgewalt. Sozialphilosophische Schriften*, hrsg. Von H. Klenner, Leipzig.
- ROSENZWEIG, F. (1947) *Das alteste Systemprogramm*, Heidelberg.
- SCHOTTKY, R. (1973) (Hrsg.): *Einleitung zu J.G.F. Beitrag zur Berichtigung des Urteils des Publikums über die französische Revolution*, Hamburg.
- VORLANDER, K. (1927) *Geschichte der Philosophie*, Bd.I, Leipzig.
- ZAHN, M. (1960) *Einleitung in das Naturrecht*, Hamburg.